

Govor Jadranke Šturm Kocjan ob 8. marcu – mednarodnem dnevu žena

Bliža se 8. marec, ki ni le dan, ko ženskam podarimo rože, jim čestitamo in se jim nasmehnemo, preden se vrnemo k staremu načinu in vedenju. Je dan, ko praznujemo pogum, vztrajnost in nenadomestljivo vrednost, ki jo ženske vsak dan prinašajo v naše življenje, naše domove in našo družbo.

Je tudi dan, ko več pozornosti namenimo našemu skupnemu položaju in pogovoru o tem, kaj moramo še narediti, da ga izboljšamo. Je čas za razmislek, za pogumnejši pogovor.

Svet se je spremenil. Ženske se izobražujemo, glasujemo, vodimo podjetja, sedimo v parlamentih, letimo v vesolje. V Sloveniji imamo danes več žensk kot moških med diplomanti univerz. V povprečju smo bolj izobražene od svojih moških vrstnikov in ponosne smo na to. A obstaja tudi druga plat te slike. Globalno še vedno vsaka tretja ženska doživi fizično ali spolno nasilje. Vsak dan dve ženski v Evropi umre zaradi partnerskega nasilja. Ženske po svetu zaslužijo za enako delo v povprečju 18 do 20 odstotkov manj od moških. V svetovnih parlamentih ženske zasedajo le 27 odstotkov sedežev, v upravnih odborih največjih svetovnih podjetij pa le slabo tretjino mest.

In Slovenija? Nismo izjema. Pri plačni vrzeli med spoloma smo sicer nad evropskim povprečjem. Ženske v Sloveniji zaslužijo v povprečju okoli 8 do 9 odstotkov manj kot moški – ko pa upoštevamo celotno delovno življenje, razlika naraste. Ženske opravljajo dvakrat več neplačanega dela – skrb za otroke, starejše, gospodinjstvo, ali kot rečemo v Istri – skrbi za tri kantune, tri vogale! To delo je nevidno v bruto domačem proizvodu, nevidno v pokojninah, nevidno v statistikah moči. V politiki napredujemo, a prepočasi. V Državnem zboru je danes okoli 40 odstotkov žensk – to je napredek, a v lokalni politiki, kjer se odločitve dotikajo vsakdanjega življenja, ženske še vedno redko sedijo na čelu. Med županjami jih je le okrog 15 odstotkov.

Zakaj je to problem za vse nas? Ker demokracija, ki zastopa le polovico prebivalstva, ni polna demokracija. Ker podjetja z več ženskami v vodstvu dosegajo boljše poslovne rezultate – to ni feministična floskula, to je ekonomsko dejstvo, ki ga potrjujejo desetletja raziskav. Ker družba, ki izgubi polovico svojega talenta, svojih izkušenj in perspektiv – izgublja svojo boljšo prihodnost. In ker otroci, ki odrasčajo v svetu, kjer mama dela dvakrat toliko in zasluži manj, ta vzorec ponesejo s seboj v naslednjo generacijo.

Letos je posebno leto. Leto 2026 je slovensko kulturno leto Zofke Kveder – pisateljice, novinarke, urednice, feministke, ženske, ki je na prelomu 19. in 20. stoletja z besedo in pogumom tlakovala pot, po kateri hodimo danes. Zofka Kveder ni pisala samo zgodb. Pisala je upor. Pisala je resnico o ženskah, ki so bile utrjene, zatirane, tihe – a v sebi žive. Bila je med prvimi, ki so javno spregovorile o pravici žensk do izobraževanja, do dela, do lastnega glasu v javnem prostoru. Bila je urednica revij, dopisnica iz tujine, mati, žena – in vseeno, ali morda prav zato, nikoli ni odnehala.

Kaj bi rekla Zofka danes, sto let pozneje? Upam, da bi bila ponosna. Vem pa, da ne bi bila zadovoljna. Še veliko stvari moramo narediti. Spregovoriti moramo o strukturnih ovirah, ne le o individualnih izbirah. Ženske se ne izogibajo vodilnim položajem, ker niso dovolj ambiciozne ali sposobne. Izogibajo se sistemom, ki zahtevajo, da se

odrečejo materinstvu, da delajo 60 ur na teden, da prenašajo okolja, kjer se morajo za enak položaj dokazati dvakrat bolj. **Sistem je treba spremeniti, ne žensk.** Seveda smo utrujene – a naša utrujenost ni šibkost, je signal, da sistem ne deluje. Naše ambicije niso pretirane – so nujne. In naš glas – v pisarni, v svetu, v volilni kabini, doma pri mizi – šteje.

Enakopravno starševstvo ni privilegij, je politika. Dokler bo porodniški dopust primarno ženska zadeva, bodo predvsem ženske tiste, ki bodo prikrajšane na karierni poti. Moški, ki vzamejo očetovski dopust, nam ne delajo usluge – opravljajo svojo dolžnost in odgovornost. Podpirati jih moramo in jih k temu spodbujati. Prav tako moramo imenovati stvari po imenu: spolno nadlegovanje na delovnem mestu ni neprijetna situacija, razlika v plačah ni osebna odločitev in nasilje v partnerski zvezi ni zasebna zadeva. Zato so besede pomembne – so začetek za prepoznavanje in reševanje problemov.

Ob tem bi rada omenila nekaj tudi o zdravju žensk, kar se mi zdi to zelo pomembno. Pričakovana življenjska doba žensk v Sloveniji je leta 2024 znašala **84,8 leta**, pri moških pa 79,5 leta. Prezgodnja umrljivost je pri moških več kot dvakrat višja kot pri ženskah. Lahko smo zadovoljne, da ima Slovenija relativno dobro urejeno preventivo – presejalne programe za raka dojke (DORA), materničnega vratu (ZORA) in debelega črevesa (SVIT). Slovenija ostaja ena uspešnejših držav glede dostopnosti do kontracepcije, z nizkim številom splavov in najstniških nosečnosti. Izzivi ostajajo predvsem pri duševnem zdravju, saj se ženske pogosteje soočajo z depresijo in anksioznostjo, zgodnji obravnavi kroničnih bolezni in neenakosti med regijami. Pred dnevi sem slišala podatek, da se število rakastih obolenj dviga za 2% letno, a pljučni rak pri ženskah se povečuje za 5,5 %, medtem, ko pri moških upada in se je iz razmerja 1:6 pomaknil na 1:2, tako da lahko moške v prihodnjih letih dohitimo ali prehitimo. Če bi upoštevali 14 priporočil evropskega kodeksa za zdravo življenje, bi lahko za 40 % izboljšali svoje zdravje in za več kot polovico zmanjšali število rakastih obolenj.

Tudi vidnost je politika. Ko deklica ne vidi žensk v znanosti, v politiki, v umetnosti, v zgodovinskih učbenikih, dobi sporočilo, da tam ni mesta zanjo. Zato je tako pomembno, da letos praznujemo Zofko Kveder – ne le kot literarno osebo, ampak kot živ dokaz, da so ženske vedno bile del tega sveta, tudi ko jih je ta svet sistematično zatiral ali brisal. Spodbujajmo ženske k odločevalskim mestom aktivno in konkretno: z mentorstvom, s kvotami tam, kjer je to potrebno, z mrežami podpore in z okolji, kjer glasovi žensk niso prekinjeni in prezrti. **Ker ženske, ki imajo možnost odločati, ne zastopajo le žensk – zastopajo bolj pravično, bolj vzdržno, bolj sočutno in bolj demokratično skupnost.**

Istro so oblikovale pokončne, vztrajne, garaške in trpežne Šavrinke. Istra je vedno bila ženskega spola in je ženska zgodba o pogumu, večjezičnosti in neskončni ustvarjalnosti. Njihovo tradicijo nadaljujejo in prenašajo številne ženske, ki so zaznamovale in še vedno zaznamujejo naš prostor. Mnoge so med nami danes – naše sosede, prijateljice in znanke. Vsaka po svoje je prispevala, da je naša skupnost boljša, bolj odprta, bolj strpna in bolj kulturna.

Kako doseči še več udeležbe in enakopravnosti? Pogosto ženske vedo, da potrebujejo spremembo – a ne vedo, kje začeti ali kdo jih bo podprl. Začnimo z enostavno resnico: stvari, o katerih ne govorimo, se ne spremenijo. Desetletja smo se izogibali pogovorom

o neenakosti, ker so se zdeli neprijetni, preveč osebni, preveč politični. Ženske so molčale o plačnih razlikah, ker se ni spodobilo. Molčale so o dvojni obremenitvi doma in v službi, ker so se bale, da bodo videti kot tiste, ki se pritožujejo in ne zmorejo. Molčale so o izključenosti iz odločevanja, ker so mislile, da niso dovolj dobre in glasne. A dialog ni pritožba. Dialog je začetek rešitve.

Ko ženska pove svoji kolegici: "Veš, da zaslužiš manj od moškega kolega za enako delo?", je to dialog. Ko moški pove svojemu prijatelju: "Danes jaz peljem otroka k zdravniku" je to dialog. Ko župan na seji občinskega sveta vpraša: "Koliko žensk je v naši komisiji za gospodarstvo?" je to dialog. Neenakost je skupna tema, ki zahteva skupne pogovore – doma pri večerji, v pisarnah, v šolah, na sejah, v medijih. In dialog ni namenjen samo ženskam.

Podpore lahko ženske poiščejo na različnih mestih. V Sloveniji imamo Zagovornika načela enakosti – neodvisno telo, ki obravnava diskriminacijo na podlagi spola na delovnem mestu in v javnem življenju. Dostopen je vsem, brezplačen in zavezujoč. Preveč žensk tega sploh ne ve. Centri za socialno delo niso le za materialne stiske – nudijo podporo pri nasilju v partnerski zvezi, pri njihovih razpadih, pri iskanju poti naprej. Lokalne skupnosti imajo možnost in odgovornost, da vzpostavijo ali okrepijo svetovalnice za ženske, programe mentorstva in mreže podpore za ženske podjetnice.

V civilni družbi delujejo organizacije, ki rešujejo življenja tiho in brez velikih proračunov: Društvo za nenasilno komunikacijo, Ženska svetovalnica, SOS telefon. Zaslužijo si več prepoznavnosti, več financiranja in več naše hvaležnosti. Imamo Mreže žensk v politiki in gospodarstvu – v Sloveniji deluje več neformalnih in formalnih mrež, kjer si ženske izmenjujejo izkušnje, so mentorice in si pomagajo pri odpiranju vrat. Vstop v takšno mrežo pogosto pomeni vstop v svet, ki je bil prej zaprt.

Kaj pa ženske v politiki? Poglejmo resnici v oči: politika je bila zasnovana za moške, s strani moških, po moških pravilih. Seje ob poznih urah, kultura, ki nagraduje agresivnost namesto dialoga, okolja, kjer se ženske prekinja in ne sliši – vse to so ovire, ki niso naključne, so strukturne. A strukture se lahko spremenijo. Ko deklica vidi žensko županjo, žensko predsednico, žensko direktorico – ne sanja, kaj bi lahko, temveč verjame, da je to mogoče. Vidnost navdihuje. Vsaka ženska, ki je prišla do odločevalskega mesta, je lahko vzor. Formalni programi mentorstva, kjer izkušene ženske v politiki, gospodarstvu in kulturi vodijo mlajše, so med najučinkovitejšimi orodji za povečanje zastopanosti žensk.

Tudi politične stranke nosijo konkretno odgovornost. Ko ženska ni na vrhu liste, to ni naravna selekcija – to je odločitev. Kvote niso cilj, so orodje, ki popravi dolgoletno zgodovinsko neravnovesje. Slovenija ima zakonsko določen minimalni delež žensk na volilnih listah – a zakon je minimum, ne maksimum. Cilj je enopravnost. **Poleg tega moramo prilagoditi sistem ženskam in ne žensk sistemu.** Seje ob 20.00, ko so otroci že v postelji – zakaj? Odsotnost varstva otrok na strankarskih ali občinskih prireditvah – zakaj? Majhne spremembe v organizaciji odločevalskih teles imajo velik vpliv na dostopnost teh teles ženskam s skrbstvenimi obveznostmi. In finančna neodvisnost je temelj politične moči: ženska, ki finančno ni neodvisna, težko tvega vstop v javno politično življenje. Zato sta enakopraven dostop do trga dela in odpravljanje plačne vrzeli predpogoj za politično enakopravnost.

O enakopravni delitvi vlog si povejmo odkrito: to ni ideologija, to je matematika. V Sloveniji ženske opravijo povprečno dvakrat več neplačanega dela kot moški. To so ure skrbi za otroke, starše, bolne sorodnike. To so pomita posoda, zlikana srajca, organiziran urnik. Te ure se ne štejejo v pokojninsko dobo. Ne prinašajo plače. Ne gradijo kariere. To ni naravni zakon – to je posledica vzorcev, ki smo jih podedovali in nismo bili nikoli vprašani, a li se s tem strinjamo.

Doma ne gre za to, da moški “pomaga” – gre za to, da soustvarja dom in skrbi za otroke. Beseda “pomoč” že sama po sebi namiguje, da je to primarno ženska naloga. Ni. Je skupna. Na delovnem mestu morajo delodajalci enako podpirati starševstvo pri moških in ženskah. Moški, ki vzame daljši očetovski dopust, ne sme biti stigmatiziran – biti mora nagrajen. V družini in šolah se vzgoja za enakopravnost začne v otroštvu: ko dečke učimo, da je skrb za drugega vrlina in ne šibkost, ko deklicam povemo, da ambicija ni neprivlačna lastnost, da lahko doseže, kar si iskreno želi. V politiki in medijih pa moramo prepoznati dvojni standard, ki ženske odvrča od javnih vlog: ko mediji poročajo o političarki in omenjajo predvsem njen videz ali obleko, ne pa njenih dosežkov, to ni nevtrarno poročanje.

Spremembe, ki jih opisujemo, ne zahtevajo revolucije čez noč. Zahtevajo pogovor za pogovorom, odločitev za odločitvijo, pogum za pogumom. Zahtevajo moške, ki bodo rekli: “To ni samo ženska tema – to je naša skupna tema.” Zahtevajo ženske, ki bodo rekle: “Ne prosim za prostor za mizo, saj sem že tukaj”.

Enakopravnost ni grožnja. Je priložnost. Je zaveza pravičnosti. Je razumevanje, da svobodna, enakopravna, dostojanstvena ženska ne vzame moškemu ničesar – a daje skupnosti več. Vsaka ženska, ki dobi enako plačo, enake možnosti, enako spoštovanje ustvari boljši, pravičnejši svet za vse nas.

Zofka Kveder je za svojo pravico do besede morala pisati v samoti, objavljati pod tujim imenom, se seliti iz mesta v mesto. Mi imamo danes za seboj njeno dediščino, njeno besedo in njeno neustrašnost. Zofka Kveder je pisala: “Življenje je boj.” Ni mišljeno pesimistično – mišljeno je kot klic. Borimo se za svet, ki ga hočemo. Za svet, ki ga si zaslužimo.

Na ta dan se ne zahvaljujem vsem ženskam za njihov prispevek k boljši skupnosti. Z obljubimo, da bomo delali za svet, kjer zahvale ne bodo potrebne, ker bo pravičnost samoumevna.

Zofki Kveder v počastitev. Vsem ženskam v spodbudo. Vsem nam za nalogo.

Srečen 8. Marec

Vi auguro un felice 8 marzo

Ankaran, 5. marec 2026